

Ключові слова: злочинність мігрантів-маргіналів, нелегальні мігранти, міграційні процеси, латентність, взаємозв'язок міграції та злочинності.

Йосипив А.А. Кримінологическая характеристика преступлений, совершаемых мигрантами-маргиналами

Исследуется преступность мигрантов-маргиналов, уясняется влияние нелегальных миграционных процессов на уровень преступности в Украине, определяется связь между миграцией и связанными с ней явлениями, с одной стороны, и преступностью – с другой и причины латентности преступности мигрантов-маргиналов.

Ключевые слова: преступность мигрантов-маргиналов, нелегальные мигранты, миграционные процессы, латентность, взаимосвязь миграции и преступности.

Investigation of the marginalized migrants crime, clarification of the influence of illegal migration to the level of crime in Ukraine, determination of the relationship between migration and the events connected with it from the one side, and criminality from the other and the reasons of the latency of the marginalized migrants crime.

Key words: the marginalized migrants crime, illegal migrants, migration, latency, relationship of migration and crime

Лихова С.Я., Бідна А.О.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АМНІСТІЇ ТА ПОМИЛУВАННЯ ЩОДО ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

УДК 343.293

Амністія протягом свого історичного розвитку та становлення вважалася традиційним проявом гуманізму в кримінальному законодавстві. Історія розвитку кримінального законодавства знає чимало випадків та підстав, коли незважаючи на факт вчинення злочину, держава прощала особі вчинене і не притягала її до кримінальної відповідальності. Одним з таких проявів “прощення”, яке і сьогодні передбачене у чинному кримінальному законодавстві, є інститут амністії. За даними окремих вчених перші згадки про акти, які нагадують амністію у теперішньому розумінні цього поняття, відносяться ще до середини XVI ст. [1, с. 68].

І амністія, і помилування характеризуються істотними ознаками, які виражають їхню внутрішню природу і дозволяють

виділити ці правові інститути поміж інших інститутів Загальної частини Кримінального кодексу України. Глибинні процеси реформування та удосконалення різних сфер життєдіяльності України з часу, коли наша держава почала здійснювати удосконалення законодавства з перших днів своєї незалежності торкнулися і таких понять як амністія та помилування. Закон України «Про застосування амністії в Україні» був прийнятий ще 1 жовтня 1996 року. В нього вносилися зміни і доповнення, іноді не дуже істотні, і діяв цей закон впродовж 16 років, поки 2 жовтня 2011 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін і доповнень в Закон України «Про застосування амністії в Україні» і в інші законодавчі акти»[6, с.117]. Звичайно ж соціальне, економічне і політичне життя суспільства потребувало суттєвих змін і вимагало нового підходу до здійснення амністії. Зміни, що вносилися Законом України 2 червня 2011 року були настільки кардинальними, що даний закон може сприйматися суспільством як новий Закон про амністію.

Якщо зазирнути в історію, то можна зазначити, що в Кримінальному кодексі України 1960 року окремої статті про амністію не було. Амністія, як і помилування, була одним з інститутів звільнення від покарання, хоча її розглядали і як підставу звільнення від кримінальної відповідальності. Певна нечіткість формувань диспозицій Кримінального кодексу України, колізійність норм викликає потребу в тлумаченні етикету кримінального закону.

Слід відмітити, що новий Закон про амністію вніс зміни і в КК України у відповідності до розуміння амністії як підстави звільнення лише від покарання або його відбування. Змінена диспозиція статті 44 КК України «Правові підстави і порядок звільнення від кримінальної відповідальності». Тепер в ній вказано, що особа, яка вчинила злочин, звільняється від кримінальної відповідальності на підставах, передбачених цим Кодексом. Тепер і амністія, і помилування передбачені КК України (ст. ст. 85,86,87 КК України), тому певна напруженість в розумінні і тлумаченні тексту кримінального Закону традиційно має місце [6, с.118].

Якщо звернути увагу на тотожні норми кримінального законодавства у сфері амністії та помилування деяких зарубіжних держав, це дозволить виявити певні подібні риси з кримінальним законодавством України. Так, у кримінальних кодексах Російської Федерації і Республіки Білорусь питання застосування амністії та помилування регламентуються відповідними статтями однієї глави. Окрім того, Кримінальний кодекс Республіки Білорусь передбачає умовне звільнення від покарання на підставі актів амністії і помилування (ст. ст. 95,96). Положення про звільнення від кримінальної відповідальності і покарання внаслідок актів амністії та звільнення від покарання у зв'язку з помилуванням у Кримінальному кодексі України знайшло своє відображення в ряді статей розділу під назвою «Звільнення від покарання та його відбування», що на наш погляд спрощує осмислення зазначених інститутів.

Законодавець шляхом внесення змін до Закону України «Про амністію» намагається удосконалити даний інститут. Але все ж поки що не вдалось усунути всі прогалини, пов'язані з застосуванням амністії та помилування, тож продовжується «латання» таких прогалин, здійснюється «косметичний ремонт» багатьох непридатних, часто суперечливих одна-одній правових норм.

Інститут звільнення від покарання та його відбування є одним з проявів принципу гуманізму у кримінальному праві. Його застосування спрямоване на звуження меж кримінально-правової репресії для стимулювання виправлення засудженого, адаптації його до норм соціальної поведінки та вимог дотримання правопорядку.

Матеріальною підставою звільнення від покарання та його відбування є недоцільність або ж неможливість призначення чи виконання покарання в силу втрати чи значного зменшення суспільної небезпечності особи, яка вчинила злочин, погіршення стану її здоров'я або ж в силу зміни закону. Ці загальні підстави конкретизуються стосовно окремих видів звільнення від покарання та його відбування.

Кримінальний Кодекс України визначає, що особа, винна у вчиненні злочину, може бути повністю або частково звільнена від покарання за вчинене нею діяння. Проаналізувавши інститути амністії та помилування можна сказати, що в них найбільшою мірою дістали відображення принципи гуманізму та економії заходів кримінального впливу, покладені в основу нової політики держави загалом та кримінального права зокрема. На відміну від звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання застосовується вже до засуджених осіб. Але і з цього правила є свої винятки, які становлять випадки звільнення від покарання, тобто усунення застосування кримінального закону у зазначеному випадку, що застосовується у порядку амністії чи помилування. Акт амністії та акт помилування є однією із форм прощення державою осіб, які вчинили злочин.

Суттєві вади, що інколи мають місце при виконанні акта амністії, в одних випадках тягнуть за собою незастосування її до осіб, що підлягають амністуванню, а в інших — звільнення від кримінальної відповідальності і покарання обвинувачених і засуджених, на яких амністія не поширюється [3, с. 116].

Слушною є думка О.В. Палійчука, він вважає що виданню актів про амністію повинна передувати серйозна аналітична робота з тим, зокрема, щоб був складений можливий соціальний прогноз очікуваних результатів застосування амністії. Відсутність такого підходу може призвести до різкого зростання злочинності в країні, коли населення виявиться беззахисним перед амністованими, які своїми діями здатні створити значні проблеми у сфері охорони громадського порядку, здоров'я та життя громадян, власності, тощо [4, с. 21].

Сьогодні застосування амністії як самостійного виду звільнення від покарання або його відбування, не є ефективним засобом специфічного ліберального реагування держави на осіб, які вчинили злочини. Адже вказаний вид звільнення, на відміну від більшості інших, формально не пов'язується з поведінкою засудженого чи зміною певних обставин і фактично є безумовним видом звільнення. Так, для остаточного звільнення при застосуванні

до засудженого звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України необхідним є дотримання певних вимог до його поведінки у період іспитового строку. У випадку їх недотримання суд, відповідно до ч. 2 ст. 78 КК України, навіть після спливу іспитового строку направляє засудженого для відбування призначеного йому покарання. Не менш суворими є і вимоги до поведінки вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, звільнених від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 79 КК України. Для отримання права на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання відповідно до ст. 81 КК України, крім відбуття засудженим обов'язкової частки призначеного покарання, необхідно, щоб він довів своє виправлення сумлінною поведінкою і ставленням до праці. При заміні невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням засуджена особа повинна довести своєю поведінкою те, що вона стала на шлях виправлення. При цьому, вказані види звільнення від відбування покарання є умовними по своїй суті, оскільки у випадку вчинення звільненою особою нового злочину протягом невідбутої частини покарання чи під час відбування більш м'якого покарання їй призначають покарання за правилами про сукупність вироків. Ще більш вимогливо ставиться законодавець до поведінки вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, звільнених від відбування покарання на підставі ст. 83 КК України. Вказаний вид звільнення від відбування покарання також є фактично умовним по своїй суті.

У цілому ми підтримуємо ідею запровадження так званої умовної амністії, не тільки як виду звільнення від покарання, але й як виду звільнення від кримінальної відповідальності, яка по суті може нагадувати такий умовний вид звільнення від кримінальної відповідальності, замінивши її передачею засудженої особи на поруки (ст. 47 КК України). Амністія не повинна бути лише засобом розвантаження працівників правоохоронних органів та вивільнення місць у переповнених сьогодні кримінально-виконавчих установах. Очевидно, що особа, яка вчинила злочин, і отримала “прощення” цього злочину від держави, повинна довести,

що вона гідна такої довіри і рішення про її звільнення не буде породжувати у неї відчуття безкарності. Забезпечити реалізацію цієї мети та суттєво підвищити ефективність амністії може створення, у тому числі, і на її основі загального інституту пробації. Незважаючи на те, що застосування амністії можна розглядати як прояв дії принципу гуманізму, амністія не є лібералізацією, яка гарантує певним категоріям осіб прощення їхніх злочинів. При цьому не варто забувати і про необхідність забезпечення захисту прав потерпілих від злочинів, відносно яких також повинен діяти принцип гуманізму.

У разі задоволення клопотання про помилування засуджений повністю або частково звільняється від покарання. Часткове звільнення, як правило, здійснюється шляхом скорочення терміну покарання на визначений строк.

Варто підтримати думку С.М. Школи щодо суттєвої відмінності між амністією і помилуванням, яка полягає в нормативному характері положень акта амністії. Ці положення містять юридичні норми, які, зокрема, регулюють групу кількісно невизначених суспільних відносин; поширюються на коло не персоніфікованих суб'єктів; діють у часі безперервно і не вичерпують свою обов'язковість певною кількістю їх застосувань. На відміну від амністії, помилування є правозастосовним актом, який використовується однократно й адресований конкретним особам [7, с. 16].

Практика здійснення помилування йде шляхом «скорочення основної міри покарання», «звільнення від дальшого відбування основної міри покарання» і звільнення засуджених «від дальшого відбування міри покарання з випробуванням». Необхідно зазначити, що, по-перше, винна особа звільняється не від «міри» покарання, а від певного «виду» покарання. По-друге, при здійсненні помилування застосовується далеко не весь «арсенал», передбачених законодавством видів звільнення засуджених від покарання. По-третє, і найголовніше, помилування з випробуванням не передбачене чинними нормативно-правовими актами, тому можливо висловити певні сумніви щодо його законності [7, с.12].

Слід зазначити, що щорічно з установ кримінально-виконавчої системи у зв'язку з відбуттям призначеного строку покарання або з інших, передбачених законодавством підстав, звільняється від 50 до 70 тисяч осіб. Це, як правило, неповнолітні, інваліди, вагітні жінки, особи, які вчинили злочини невеликої або середньої тяжкості. Тому обов'язково слід підкреслити, що соціальна адаптація амністованих і помилуваних має свої особливості. Вони полягають, зокрема, в тому, що акти амністії відрізняються масовим характером звільнення осіб від кримінальної відповідальності чи покарання; зазвичай ступінь суспільної небезпечності амністованих і помилуваних осіб є невисоким; на момент звільнення рівень правосвідомості більшості цих осіб (у порівнянні з тими, хто повністю відбув покарання) сформований спеціальним заохоченням, довірою з боку законодавця чи Глави держави; зазначені особи, як правило, - це найменш соціально захищені громадяни [7, с.15].

Соціальна адаптація осіб, звільнених з установ виконання покарань, як наукова проблема ускладнена передусім відсутністю належного виробленого понятійного апарату. Серед юристів немає однастайності щодо визначення самого поняття «соціальна адаптація». Окрім того, замість аналізованого поняття нерідко вживаються термінологічні звороти «соціальна реабілітація» і «ресоціалізація»; подекуди всі вони ототожнюються. У вітчизняній юридичній енциклопедії цим питання присвячені самостійні статті, а Кримінально-виконавчий кодекс України оперує цими трьома поняттями, хоча не містить їх визначення (за виключенням ресоціалізації).

Поняття «соціальна реабілітація», яке використовується не лише в юридичній літературі, а й у законодавстві, можна певною мірою розглядати як синонім поняття «ресоціалізація». Поняття «ресоціалізація» та «соціальна адаптація» за змістом співвідносяться як ціле і частина. Тобто можна вважати, соціальну адаптацію амністованих та помилуваних осіб, що становить їх пристосування до умов соціального середовища за допомогою комплексу правових, економічних, організаційних, соціально-психологічних та інших заходів, які здійснюються уповноваженими на це

органами, організаціями та установами з метою захисту прав та інтересів звільнених осіб.

Як висновок можна зазначити, що від часу набуття Україною незалежності кожна галузь права в тій чи іншій мірі вдосконалюється. Таке явище не оминуло і інститути амністії та помилування, над якими працює наш вітчизняний законодавець. Але все ж не останню роль у вдосконаленні цих інститутів відіграють і науковці, які своїми дослідженнями підкреслюють прогалини в законодавчих актах та стимулюють законотворців до їх вдосконалення. З метою підвищення рівня ефективності інститутів амністії та помилування пропонується запровадити умовне амністування та умовне помилування, де умовність полягає в тому, що засуджений не звільняється остаточно від покарання, невідбуте покарання (або його частини) для нього стає випробувальним строком. Якщо ж протягом цього часу винний вчинить злочин, то суд визначає йому остаточне покарання згідно з правилами призначення покарання за сукупністю вироків. З метою підвищення рівня ефективності інститутів амністії і помилування слід запровадити умовне амністування та умовне помилування.

Слід звернути увагу на необхідність більш повного, реально-го і ефективного забезпечення прав потерпілого (жертви злочину) при звільненні винуватого від кримінальної відповідальності на підставі Законів України «Про амністію». Адже якщо винна у вчиненні злочину особа потрапить під амністію чи буде помилуваною, то права потерпілої особи зазнають певного утиску з боку держави.

Важливим є те, що окремі положення Закону України від 17 березня 2011 року «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» у цих питаннях доволі часто суперечать кримінально-виконавчому законодавству. Все це створює додаткові складнощі на рівні теоретичного пізнання соціально-правових явищ, а також може негативно впливати на правозастосовну діяльність. Відтак, проблеми соціальної адаптації осіб, що відбули покарання, є актуальними у площині теорії, законодавства і практики.

Обов'язково законодавцем мають бути переглянуті позиції щодо здійснення амністії та помилування. Мають чітко, на законодавчому рівні, бути передбачені дії засуджених, які б свідчили про їх явне виправлення у місцях позбавлення волі, що передують звільненню від покарання, адже якщо дослідити стан даного питання сьогодні, то відразу ж помітно, що засуджені не роблять нічого особливого для того щоб потрапити під амністію або заслужити помилування. У нашій державі це є досить великою проблемою, пов'язаною із заповненням закладів позбавлення волі, і її вирішення законодавець вбачає у звичайному звільненні осіб, що вчинили злочин із закладів позбавлення волі. У такому випадку суб'єкти, що потрапляють під амністію загрожують суспільству в цілому і кожній особі зокрема. Ця проблема потребує досить швидкого вирішення, адже якщо на все це закрити очі, то скоро буде страшно вийти на вулицю пересічному громадянинуві.

1. Ніколаєнко Т. А. Амністія та помилування як підстави звільнення від кримінальної відповідальності та покарання // *Кримінальне право*. – 2009. – № 10. – С. 68-72
2. Малярєнко В.Т., Музика А.А. Амністія та помилування в Україні: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2007. – 700 с.
3. Музика А.А. Актуальні проблеми практики застосування амністії і здійснення помилування в Україні / А.А. Музика, С.М. Школа // *Вісник ЗДУ. Юридичні науки*. – 2003. – Вип. 1. – С. 114-117
4. Палійчук О.В. Інститут амністії та помилування: поняття, особливості/ О.В. Палійчук // *Вісник Л ДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. – 2007 – №2. – С. 75-82
5. Лиховая С. Я. Новая амнистия в Украине // *Уголовное право: стратегия развития в XXI веке: материалы IX Международной научно-практической конференции (26-27 января 2012 г.)*. – Москва: Проспект, 2012 – С. 499- 503
6. Лихова С. Я., Циганій С. О. Інститут застосування амністії в Україні відповідно до нового законодавства // *Людина, суспільство, держава: публічно-правовий аспект: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «VIII Прибузькі юридичні читання», 23-24 листопада 2012 року / Відп. ред. д-р юрид. наук, доц.. О.В. Козаченко*. – Миколаїв: Іліон, 2012. – С. 117-118

7.Школа С. М. *Кримінально-правові проблеми застосування амністії та здійснення помилування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально виконавче право» / С. М. Школа. – К., 2004. – 20 с.*

Лихова С.Я., Бідна А.О. Проблеми застосування амністії та помилування щодо осіб, засуджених до позбавлення волі

Аналізується застосування амністії та помилування щодо осіб, засуджених до позбавлення волі та розглядаються проблеми їх соціальної адаптації.

Ключові слова: акт помилування, амністії, кримінальна відповідальність, підстава звільнення від покарання, закриття кримінальної справи.

Лиховая С.Я., Бидна А.А. Проблемы применения амнистии и помилования относительно лиц, осуждённых к лишению свободы

Анализируется применение амнистии и помилования относительно лиц, осуждённых к лишению свободы и рассматриваются проблемы их социальной адаптации.

Ключевые слова: акт помилования, амнистия, уголовная ответственность, основание освобождения от наказания, закрытие уголовного дела.

Likhova S.Y., Bidna A.A. Problems apply amnesty and forgiveness to persons sentenced to imprisonment

Analyses the application of amnesty and forgiveness to persons convicted to imprisonment and discusses the problems of social adaptation.

Keywords: act of pardon, amnesty, criminal responsibility, grounds of the criminal responsibility.

Слівінський В.Р.

МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНА ОСНОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІВНИКА ОВС

УДК 340.12

Постановка проблеми. Мотиваційно-ціннісна основа само-реалізації працівника ОВС включає в себе: стійку трудову мотивацію, в якій домінують мотиви досягнення успіху, ідентифікації високих стабільних доходів з роботою працівника ОВС, матеріального і духовного благополуччя; провідні цінності – професійні та національно-державні, потім групові та індивідуальні; інтерес до професійного росту в якості працівника ОВС; схильність до інтелектуальної діяльності та роботи з людьми. У зв'язку з цим, працівник ОВС повинен володіти такими характеристиками